

๒.๑๔. ผลสำเร็จของบารมี

ดังที่ได้กล่าวโดยรวบยอดไว้แล้วข้างต้นว่า ผลสำเร็จของการบำเพ็ญบารมี คือ **ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** โดยพิสดาร ได้แก่ **สิริธรรมกาย** คือ ความมั่งคั่งรุ่งเรืองแห่งธรรม สรีระหรือกายธรรม มีความมั่งคั่งและมีอาณาภาพยิ่งใหญ่เหนือธรรมกายทุกประเภท มีรายละเอียดดังนี้

๑. พุทธลักษณะ

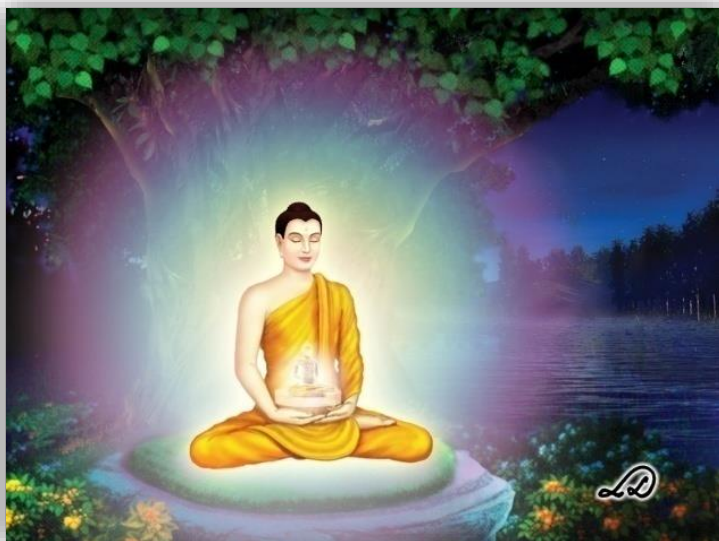
พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วย่อมเป็นผู้ สมบูรณ์ด้วยพุทธลักษณะของความเป็นอัจฉริยบุรุษผู้เป็นเลิศกว่าใคร ๆ ในจักรวาลด้วย พระลักษณะดังต่อไปนี้

๑.๑. รูปรายลักษณะ

รูปรายลักษณะ คือ ลักษณะแห่งบุรุษผู้มีความยิ่งใหญ่ทางกายภาพ ๒ ประการ คือ

๑.๑.๑. สรีระลักษณะของรูปกาย

ลักษณะทางสรีระหรือทางกายภาพของรูปกาย คือ กายเนื้อ อันสมบูรณ์ด้วยลักษณะ มหาบุรุษ ๓๒ ประการ ประดับด้วยลักษณะย่อย (อนุพยัญชนะ) อันงดงามอีก ๘๐ ประการ อัน

สำเร็จมาจากบุญกรรมที่ทรงสั่งสมมาตลอด ๔ อสงไขยแสนมหากัป มาประมวลกันให้สำเร็จบริบูรณ์ด้วยบริสุทธิ์ลักษณะทุกประการ หาผู้ใดในจักรวาลจะงัดมาเทียบเท่าพระองค์ไม่

๑.๑.๒. คุณลักษณะของรูปรกาย

คุณลักษณะ ก็คือ สมรรถภาพหรือคุณสมบัติทางร่างกาย ท่านแสดงไว้ดังนี้

๑. พระมั่งสะจักขุแจ่มใสสว่างจักขุมนุษย์ ประสิทธิภาพดุจทิพยจักขุของเหล่าเทพก็มีปาน อันสำเร็จด้วยบุญอันเกิดจากการบริจาคดวงตาเป็นมหาทานปริมาณเท่าดวงดาวบนท้องฟ้า อาณาภาพแห่งพระมั่งสะจักขุนี้ท่านแสดงไว้ว่า¹

พระมั่งสะจักขุมีสี ๕ สี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีดำ และสีขาว มีอยู่ในพระมั่งสะจักขุของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ชนพระเนตรทั้งหลายตั้งอยู่เฉพาะในที่ที่มีสีเขียว เขียวสนิท น่าชม น่าดู เหมือนดอกผักตบ ต่อจากที่นั่น มีสีเหลือง เหลืองนวล สีเหมือนทองคำ น่าชม น่าดู เหมือนดอกกรรณิการิ เบ้าพระเนตรทั้งสองของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีสีแดง แดงงาม น่าชม น่าดู เหมือนสีปีกแมลงทับ ที่ท่ามกลางพระเนตรมีสีดำ ดำงาม ไม่หมองมัว ดำสนิท น่าชม น่าดู เหมือนสีสมอดำ (อิฐแก่ไฟ) ต่อจากที่นั่น มีสีขาว ขาวงาม เปล่งปลั่ง ขาวนวล น่าชม น่าดู เหมือนสีดาวประกายพริ้ว พระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระมั่งสะจักขุปกติ เนื่องในพระวรกาย เกิดขึ้นเพราะสุจริตกรรมในภพก่อน จึงทรงเห็นตลอดโดยชนหนึ่งโดยรอบทั้งกลางวันทั้งกลางคืนไม่มีอะไรปิดกั้นความเห็นได้

แม้เมื่อใด มีความมืดประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ๑. พระอาทิตย์อัสดงคตไปไร้แสง ๒. วันอุโบสถมีในกาฬปัฏฐ คือแรม ๑๕ ค่ำ ๓. แนวป่าทึบ ๔. อกาลเมฆใหญ่ดำสนิทตั้งขึ้นปกคลุมท้องฟ้า แม้จะมีมืดมืดเห็นปานนั้น เมื่อนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงเห็นตลอดโดยชนหนึ่งโดยรอบ ในที่ความมืดประกอบด้วยองค์ ๔ แม้เช่นนั้น เครื่องมุงบังต่างๆ เช่น ที่หลุมก่ดี บานประตูก่ดี กำแพงก่ดี ภูเขาก่ดี กอไม้ก่ดี เถาวัลย์ก่ดี ก็บังการเห็นของพระองค์ไม่ได้เลย

หากว่า บุคคลพึงเอางาเมล็ดหนึ่งทำเป็นเครื่องหมายใส่ลงในเกวียนบรรทุกงานั้น พระองค์ก็สามารถเห็นและหยิบงาเมล็ดที่ทำเครื่องหมายขึ้นมาได้ พระมั่งสะจักขุปกติของพระผู้มีพระภาคเจ้าบริสุทธิ์อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระจักขุแจ่มแจ้งแม้ด้วยมั่งสะจักขุอย่างนี้

¹ พุ.ม.หานิ.อ. 66/298

๒. พระสุรเสียงไพเราะอ่อนหวาน ปานเสียงนกกการเวก กังวานดังเสียงมหาพรหม อันประกอบด้วยองค์ ๘

ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า¹ นกกการเวกทั้งหลายมีเสียงไพเราะ เล่ากันว่านกกการเวกนั้นอยู่ ณ ป่าหิมพานต์ เอาจะอวยปากจิกผลไม้ม่วงสุก อันมีรสหวาน ดื่มน้ำผลไม้ม่วงที่ไหลออกมา ก็เริ่มใช้ปากให้จังหวะร้องเพลงระเรีงเล่น สัตว์สี่เท้าเริ่มเฝ้าอย่างเหมือนหมาในเสียงเพลง ผึ้งสัตว์สี่เท้าแม่งวนอยู่ด้วยการกินอาหาร ก็ทิ้งหญ้าคาปากเสียแล้วพากันฟังเสียงกังวานนั้น

สัตว์ร้ายทั้งหลายกำลังไล่ติดตามเนื้อทรายเล็ก ๆ ก็ต้องหยุดชงักเท่าที่ยกขึ้นค้างไว้ หยุดยืนเหมือนตุ๊กตา

แม้ฝูงเนื้อที่ถูกไล่ติดตาม ก็เลิกกลัวตาย หยุดยืน

แม้ฝูงนกที่ล่องลอยอยู่ในอากาศ ก็เหยียดปีก ร่อนชะลออยู่

แม้ฝูงปลาในน้ำ ก็ไม่กระดิกแผ่นหูหยุดฟังเสียงนั้น นกกการเวกมีเสียงไพเราะอย่างนี้ แต่

พระสุรเสียงของพระตถาคตไพเราะกว่านกกการเวกนั้นร้อยส่วนพันส่วน

ที่กล่าวว่า มีพระสุรเสียงกังวานดังท้าวมหาพรหมนั้น คือ ทรงมีพระสุรเสียงอันก้อง เปล่งออกจากพระโอษฐ์ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ² คือ

๑. สละสลวย ๒. รู้ได้ชัดเจน ๓. ไพเราะ ๔. ฟังง่าย ๕. กลมกล่อม

๖. ไม่พร่า ๗. พระสุรเสียงลึก ๘. มีกังวาน **บริษัทจะปริมาณเท่าใด ก็ทรงให้**

เข้าใจด้วยพระสุรเสียงได้ พระสุรเสียง

มิได้ก้องออกนอกบริษัท

คนเหล่าอื่นมีเสียงขาดบ้าง มีเสียงแตกบ้าง มีเสียงดุดากบ้าง ส่วนพระตถาคตเจ้า ทรงประกอบด้วยเสียงเช่นกับเสียงมหาพรหม ซึ่งมีความแจ่มใส เพราะไม่ถูกดีและเสมหะพัวพัน กรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงบำเพ็ญย่อมยังวัตรแห่ง

¹ พุ.พุทธ.อ. 73/158

² ม.ม.พรหมายสูตร 21/236

เสียงนั้นให้บริสุทธิ์ เสียงที่ตั้งขึ้นตั้งแต่พระนาภีย่อมแจ่มใส ประกอบด้วยองค์ ๘ ตั้งขึ้นเพราะ
วัตถุที่เกิดเสียงบริสุทธิ์

เมื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงแสดงธรรมอยู่ อันบริษัทในที่ที่สุดแห่งจักรวาลย่อมได้ยิน
พระสุรเสียงเป็นอันเดียวกัน แต่เลยที่สุดแห่งบริษัทแล้ว พระสุรเสียงจะไม่แผ่ไปในภายนอกแม่
ลักองคูลี (ม.ม.อ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 19/159)

**๓. พระกālāṅkaya เทียบเท่ากับพญาช้างฉัททันต์ ๑๐ เชือก หรือเท่ากับกำลังของบุรุษ
๑๐ พันโกฏิ¹ โดยการเทียบดังนี้**

กำลังกายของบุรุษ ๑๐ คน เป็นกำลังช้างตระกูลกาฬาวกะ (ช้างปกติในปัจจุบัน) ๑
เชือก

กำลังของช้างตระกูลกาฬาวกะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลคังเคยยะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลคังเคยยะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลคัมพะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลคัมพะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลปิงคละ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลปิงคละ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลคันธะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลคันธะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลมังคละ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลมังคละ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลเหมะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลเหมะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลอุโปสตะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลอุโปสตะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังช้างตระกูลฉัททันตะ ๑ เชือก

กำลังช้างตระกูลฉัททันตะ ๑๐ เชือก เป็นกำลังของพระตถาคตพระองค์เดียว

กำลังรูปกายพระตถาคตนี้แล คำนวณโดยกำลังช้างตามปกติก็เท่ากับกำลังช้างหนึ่งพัน
โกฏิ แต่คำนวณโดยบุรุษ ก็เท่ากับกำลังบุรุษสิบพันโกฏิ นี้พึงทราบว่าเป็นกำลังพระวรกายของ

พระตถาคต

¹ ส.นิ.อ. 26/107

๑.๒. ธรรมกายลักษณะ

๑.๒.๑. **สรีระลักษณะของพระธรรมกาย** คือ ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพของพระธรรมกาย อันมีลักษณะดังพระปฏิมากรแก้วใส มีเกศบนพระเศียรคล้ายดอกบัวตูม สมบูรณ์ด้วยมหาปฐิสลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ แต่ว่าใสยิ่งกว่าเพชร สว่างยิ่งกว่าพระอาทิตย์หลายพันดวง แต่เย็นตาเย็นใจในภายใน ทรงประดิษฐานอยู่กลางกายภายในของผู้ปฏิบัติได้ถูกวิธีทุกคน ทุกชาติ ทุกศาสนา ทุกเผ่าพันธุ์ เป็นสิ่งที่สามารถ

พิสูจน์ได้ด้วยตนเอง แม้ไม่ได้กล่าวไว้ในตำราโดยตรง คงปรากฏแต่พระเนมิตตกนาม อันเกิดจากการเข้าถึงของผู้ปฏิบัติ พระธรรมกายนี้สำเร็จมาแต่พระบารมี อันเป็นเครื่องกำจัดกิเลสไปจากธรรมกายอันเป็นตัวตนแท้จริง ดังพระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า

“บารมีย่อมทำลายปฏิกิริยาอื่นจาก**ธรรมกายอันเป็นอัตตา** หรือหยาจ คือ กิเลสอันทำความพินาศแก่อัตตานี้ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่า ปรมะ”¹

พระธรรมกายอันเป็นพุทธภาวะนี้เกิดในที่สุดแห่งการปฏิบัติของพระมหาโพธิสัตว์ทุกพระองค์ผู้กระทำความเพียรใหญ่ ณ โพธิมณฑล ดังพระฎีกาจารย์แสดงไว้ว่า

¹ พุ.จริยา.อ.ปภินณกถา 74/572

ปฐม ลุมพินีวัน ทุติย์ โพธิมณฑล ลุมพินีวัน รูปกายเน ชาโต โพธิมณฑล **ธมมกายเน ชาโต¹**
แปลความว่า พระสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติครั้งแรกด้วยพระรูปกาย ณ สวนลุมพินี, ทรงเสด็จอุบัติ
ครั้งที่สอง **ด้วยพระธมมกาย** ณ ภายใต้อโพธิมณฑล

๑.๒.๒. คุณลักษณะของพระธมมกาย คือ ลักษณะทางคุณธรรมหรืออานุภาพแห่ง
พระธมมกาย อันเป็นพุทธภาวะ ซึ่งมีอานุภาพหาประมาณมิได้ แต่พอประมวลไว้ดังนี้

ญาณหลายพันแม่เหล่านีในธมมกายเป็นต้นอย่างนี้ คือ

๑. พระสัพพัญญุตญาณ คือ ญาณที่ทำให้ทรงรู้สรรพสิ่งทั้งปวง พระสัพพัญญุตญาณ
บางที่ท่านก็เรียกว่า อนาวรณญาณ คือ พระญาณที่ไม่มีอะไรกางกั้นได้ ทรงปวารณาจะทราบ
อะไรก็ทรงทราบได้ทุกประการ

๒. ทสพลญาณ คือ พระกำลังญาณอันสำคัญของพระตถาคต มี ๑๐ คือ

๒.๑. ฐานาฐานญาณ พระญาณที่กำหนดรู้ฐานะเหตุที่ควรเป็นได้ และ อฐานะ เหตุที่ไม่
ไม่ควรเป็นได้

๒.๒. อตีตानาคตปัจจุปันนัมมวิปากซานนญาณ พระญาณที่รู้กรรมและผลแห่ง
กรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน

๒.๓. สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ พระญาณที่รู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง

๒.๔. อเนกธาตุนานาธาตุโลกซานนญาณ พระญาณที่รู้โลกคือธาตุเป็นอเนกและ
ธาตุต่าง ๆ

๒.๕. นานาวิมุตติกญาณ หรือ อาสยานุสยญาณ พระญาณที่รู้วิมุตติคืออัยยัคย
ของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นต่าง ๆ กัน

๒.๖. อินทริยปโรปริยัตตญาณ พระญาณที่รู้ความหย่อนและยิ่งแห่งอินทริย์ ๕ คือ
สัทธา วิริยะ สติ สมภาติ ปัญญา ของสัตว์ทั้งหลาย

๒.๗. ฌานวิโมกขสมาธิสมาบัติตัสสิกลีสโวทานวุฏฐานยถาภูตญาณ พระญาณรู้
ตามเป็นจริงในความเศร้าหมองความบริสุทธิ์และความออกแห่งฌาน วิโมกข์
สมาธิและสมาบัติ

¹ วินัยฎีกา ชื่อ สารัตถทีปนี ภาค ๑ ข้อ ๑๕๔ หน้า ๓๒๖

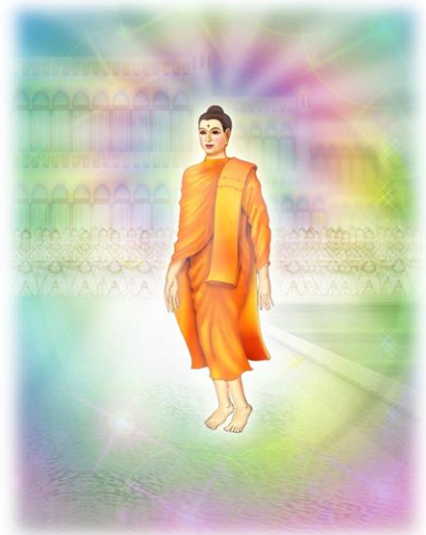
- ๒.๘. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ พระญาณที่ทำให้ระลึกชาติหนหลังได้
- ๒.๙. จุตูปปาตญาณ พระญาณที่รู้จุดและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย
- ๒.๑๐. อาสวักขยญาณ พระญาณรู้วิธีทำอาสวะให้สิ้นไป
๓. จตุเวสารัชชญาณ ๔ คือ ญาณที่ทำให้เกิดความแก่แล้วกล้า
๔. อกัมปนญาณ ๘ คือ ญาณในไม่ทรงครั่นคร้ามในเมื่อเสด็จสู่บริษัทแปด
๕. จตุโยนิปริจเฉทญาณ คือ ญาณกำหนดกำเนิดสี่
๖. ปัญจคติปริจเฉทญาณ คือ ญาณกำหนดคติห้า
๗. อสทธารณญาณ ๖ คือ พระญาณ ๖ ญาณ เฉพาะของพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย
ไม่ทั่วไปแก่พระสาวกทั้งหลาย
๘. ปฏิสัมภิทาญาณ ๔
๙. มหากรุณาสมบัตติญาณ คือ มหากรุณาสมบัติสำหรับตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรได้รับการไปโปรด เพื่อให้ได้ตรัสรู้ธรรม หรือ เพื่อเป็นอุปนิสัยสมบัติในอนาคตกาล
๑๐. ยมกปาฏิหาริยญาณ
๑๑. ญาณ ๗๓
๑๒. ญาณ ๗๗ ที่มาในสังยุตตนิกายนั้นชื่อ ญาณพลและพระญาณอื่น ๆ อีก
เป็นอเนกมีอยู่ในพระธรรมกายทั้งสิ้น

๒. พุทธลีลา

พุทธลีลาแห่งพระอิริยาบถ มีผู้ที่เฝ้าสังเกตดูพระอิริยาบถของพระองค์แล้วบรรยายดังที่ปรากฏในพรหมายูสูตร¹ว่า

เมื่อจะเสด็จดำเนิน ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน ไม่ทรงยกพระบาทไถลนถ ไม่ทรงวางพระบาทไถล

¹ ม.ม.พรหมายูสูตร 21/236

นัก ไม่เสด็จดำเนินเร็วนัก ไม่เสด็จดำเนินช้านัก เสด็จดำเนินพระชนา ไม่กระทบพระชนา ข้อมพระบาท ไม่กระทบข้อมพระบาท ไม่ทรงยกพระอุรูลง ไม่ทรงทอดพระอุรูลงไปข้างหลัง ไม่ทรงกระแทกพระอุรุ ไม่ทรงส่ายพระอุรุ เมื่อเสด็จดำเนินพระกายส่วนบนไม่หวั่นไหว ไม่เสด็จดำเนินด้วยกำลังพระกาย

เมื่อทอดพระเนตร ก็ทอดพระเนตรด้วยพระกายทั้งหมด ไม่ทอดพระเนตรขึ้นเบื้องบน ไม่ทอดพระเนตรลงเบื้องต่ำ เสด็จดำเนินไม่ทรงเหลียวแล ทอดพระเนตรประมาณชั่วแอก ยิ่งกว่านั้น พระองค์ทรงมีพระญาณทัสสนะอันไม่มีอะไรกัน เมื่อเสด็จเข้าสู่ละแวกบ้าน ไม่ทรงยืดยพระกาย ไม่ทรงย่อพระกาย ไม่ทรงห่อพระกาย ไม่ทรงส่ายพระกาย เสด็จเข้าประทับนั่งอาสนะไม่ไกลนัก ไม่ไกลนัก ไม่ประทับนั่งเท้าพระหัตถ์ ไม่ทรงพึงพระกายที่อาสนะ

เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงค่นองพระหัตถ์ ไม่ทรงค่นองพระบาท ไม่ประทับนั่งชันพระชนา ไม่ประทับนั่งชันพระบาท ไม่ประทับ นั่งยันพระหนุ เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงครั่นคร้าม ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่ทรงขลาด ไม่ทรงสะดุ้ง ทรงปราศจากโลภชาติชูชัน ทรงเวียนมาในวิเวก

เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน เมื่อทรงรับน้ำล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก ไม่ทรงล้างบาตรดังซุก ๆ ไม่ทรงหมุนบาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์ เมื่อทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ก็เป็นอันทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้ว เป็นอันทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงเทน้ำล้างบาตรไม่ไกลนัก ไม่ไกลนัก และทรงเทไม่ให้น้ำกระเซ็น เมื่อทรงรับข้าวสุก ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับข้าวสุกไม่น้อยนัก ไม่มากนัก ทรงรับกับข้าวเสวยอาหารพอประมาณกับข้าว ไม่ทรงน้อมคำข้าวให้เกินกว่ากับข้าว ทรงเคี้ยวคำข้าวในพระโอษฐ์สองสามครั้งแล้วทรงกลืน เยื่อข้าวสุกยังไม่ระคนกันดีเล็กน้อย ย่อมเข้าสู่พระกาย ไม่มีเยื่อข้าวสุกลักติดหน้อยเหลืออยู่ในพระโอษฐ์ ทรงน้อมคำข้าวเข้าไปแต่กึ่งหนึ่ง ทรงทราบรสได้อย่างดีเสวยอาหาร แต่ไม่ทรงทราบด้วยดีด้วยอำนาจความกำหนดในรส เสวยอาหารประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ ไม่เสวยเพื่อเล่น ๑ ไม่เสวยเพื่อมัวเมา ๑ ไม่เสวยเพื่อประดับ ๑ ไม่เสวยเพื่อตกแต่ง ๑ เสวยเพื่องดงามพระกายนี้ ไว้ ๑ เพื่อยังพระชนม์ชีพให้เป็นไป ๑ เพื่อป้องกันความลำบาก ๑ เพื่อทรงอนุเคราะห์ ๑ ด้วยทรง

พระดำริว่า เพียงเท่านี้ก็จักกำจัดเวทนาเก่าได้ จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ร่างกายของเราจักเป็นไปสะดวก จักไม่มีโทษ และจักมีความอยู่สำราญ เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว

เมื่อจะทรงรับน้ำล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตร คอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก ไม่ทรงล้างบาตรดังชลูก ๆ ไม่ทรงหมุนบาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์แล้วก็ป้อนอันทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้ว ก็ป้อนอันล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงเทน้ำล้างบาตรไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก และทรงเทไม่ให้น้ำกระเซ็น

เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงวางในที่ที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก จะไม่ทรงต้องการบาตรก็หาไม่ได้ แต่ก็ไม่ตามรักษาบาตรจนเกินไป เมื่อเสวยเสร็จแล้ว ประทับนิ่งเฝ้าอยู่ครู่หนึ่ง แต่ไม่ทรงยังเวลาแห่งการอนุโมทนาให้ล่วงไป เสวยเสร็จแล้วก็ทรงอนุโมทนา ไม่ทรงติเตียนภักตนั้น ไม่ทรงหวังภักตอื่น ทรงชี้แจงให้บริษัทนั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมมีกถา

ครั้นแล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จไป ไม่เสด็จเร็วนัก ไม่ผลุนผลันเสด็จไป ไม่ทรงจีวรสูงเกินไป ไม่ทรงจีวรต่ำเกินไป ไม่ทรงจีวรแน่นติดพระกาย ไม่ทรงจีวรกระจุยกระจายจากพระกาย ทรงจีวรไม่ให้ลมพัดแหวกได้ ผูละอองไม่ติดพระกาย เสด็จถึงพระอารามแล้วประทับนั่ง

ครั้นประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวายแล้ว จึงทรงล้างพระบาท ไม่ทรงประกอบ การประดับพระบาท ทรงล้างพระบาทแล้ว ประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรงดำรงพระสติไว้เบื้องพระพักตร์ ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์เอง ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ประทับนั่งทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งปวง

เมื่อประทับอยู่ในพระอารามทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกถา ทรงมีพระสุรเสียงอันก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สละสลวย ๑ รู้ได้ชัดเจน ๑ ไพเราะ ๑ พึงง่าย ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พรว้า ๑ พระสุรเสียงลึก ๑ มีกังวาน ๑ บริษัทจะอย่างไร ก็ทรงให้เข้าใจด้วยพระสุรเสียงได้ พระสุรเสียงมิได้ก้องออกนอกบริษัท

ชนทั้งหลายที่ท่านพระโคตมทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วย
ธรรมิกถา เมื่อลุกจากที่นั่งไป ยังเหลียวดูโดยไม่อยากจะละไป ต่างรำพึงว่า เราได้เห็นท่านพระ
โคตมพระองค์นั้นเสด็จดำเนิน ประทับยืน เสด็จเข้าละแวกบ้าน ประทับนั่งนิ่งในละแวกบ้าน
กำลังเสวยภัตตาหารในละแวกบ้าน เสวยเสร็จแล้วประทับนั่งนิ่ง เสวยเสร็จแล้วทรงอนุโมทนา
เมื่อเสด็จกลับมายังพระอาราม เมื่อเสด็จถึงพระอารามแล้วประทับนั่งนิ่งอยู่ เมื่อประทับอยู่ใน
พระอาราม กำลังทรงแสดงธรรมในบริษัท ท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงพระคุณเช่นนี้ ๆ และ
ทรงพระคุณยิ่งกว่าที่กล่าวแล้วนั้น

๓. โลก ๓ รุ่งเรือง

โลก ๓ คือ สังขารโลก โอกาสโลก และ สัตว์โลก เมื่อพุทธบุคคลบังเกิดขึ้น ย่อม
บังเกิดขึ้น เพื่อเปิดเผย เพื่อความสะอาด เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่โลก ๓
ดังนี้ คือ

สังขารโลก คือ สภาวะอันเป็นแก่นแท้ของสรรพสิ่ง เช่น รูปนาม ชันธ ๕ อายุตนะ ๑๒
ธาตุ ๑๘ เป็นต้น อันความมืด คือ อวิชชาปกปิดไว้ ทำให้สัตว์โลกผู้ไม่รู้แจ้งสภาวะตามเป็นจริง
ต้องท่องเที่ยวไปในสังสารทุกข์สิ้นกาลนาน สังขารโลกเหล่านี้ย่อมถูกเปิดเผยด้วยแสงแห่งพระ
สัทธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า การเสด็จอุบัติของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อความรุ่งเรืองแห่ง
สังขารโลกที่ถูกอวิชชาปิดไว้

โอกาสโลก คือ จักรวาลอัน
เป็นที่อยู่ของสัตว์โลก จักรวาลใดมี
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น
จักรวาลนั้นชื่อว่า รุ่งเรือง เป็นปฏิรูป
เทศ เป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่
การเกิดและการอยู่ เพราะการเกิด
ในโอกาสนั้น ชื่อว่า เป็นขณะแห่ง
การตรัสรู้ธรรม เพื่อความสิ้นทุกข์

หนึ่ง แม้การเสด็จไปสู่สถานที่ใด สถานที่นั้นย่อมปราศจากภัย โรคภัยย่อมมลายหายสูญไป สถานที่นั้นย่อมถูกชำระให้สะอาดบริสุทธิ์ ดังเช่นการเสด็จไปสู่กรุงไพสาลีในคราวเกิด อหิวาตกโรค โรคย่อมสงบไปทันที

สัตว์โลก คือ หมู่สัตว์ในภพ ๓ ทั้งสิ้น สัตว์โลก คือ หมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเชื่อว่า ย่อมรุ่งเรือง เพราะพระพุทธรองค์เสด็จอุบัติ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุข แก่ เทวดาและมนุษย์ผู้ควรบรรลุธรรมอย่างเดียวกันนั้นก็หาไม่ แต่เสด็จอุบัติ เพื่อประโยชน์ เพื่อ เกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่สัตว์ที่เหลือทุกหมู่เหล่า เช่น นาค และ ครุฑ เป็นต้นด้วย

ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในโลกสูตร¹ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ เมื่ออุบัติขึ้นในโลกย่อมอุบัติขึ้นเพื่อเกื้อกูล แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน

๑.พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มี ผู้ยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระตถาคตพระองค์นั้นทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง... ฯลฯ

๒.....พระสาวกของพระศาสดา พระองค์นั้นแหละเป็นพระอรหันต จินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำ เสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ ของตนอันบรรลุแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้น แล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ สาวก นั้นแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามใน ท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศ

¹ พุ. อดิ. โลกสูตรที่ ๕ 45/513

พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรตทั้งพญฺชนะ บริสุทธีบริบูรณ์สิ้นเชิง...ฯลฯ...

๓.....พระสาวกของพระศาสดาพระองค์นั้นแหละ ยังเป็นผู้ศึกษาปฏิบัติอยู่ มีพระปริยัติธรรมstadbammak ประกอบด้วยศีลและวัตร แม้พระสาวกนั้นก็แสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรตทั้งพญฺชนะ บริสุทธีบริบูรณ์สิ้นเชิง...ฯลฯ...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล เมื่ออุบัติขึ้นในโลก ย่อมอุบัติเพื่อเกื้อกูล แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

๒.๑๕. พุทธกิจประจำวัน

กิจ แปลว่า **สิ่งที่ทำ** ขึ้นชื่อว่ากิจนี้มี ๒ อย่าง คือ กิจที่มีประโยชน์และกิจที่ไม่มีประโยชน์ บรรดากิจ ๒ อย่างนั้น กิจที่ไม่มีประโยชน์ ย่อมไม่มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเพิกถอนแล้วด้วยอหัตตมรรค ณ โพธิบัลลังก์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีกิจแต่ที่มีประโยชน์เท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นนาถะที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญ**พุทธกิจ** คือ **กิจที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทุกพระองค์ทรงกระทำมาแล้ว** เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ทรงเริ่มต้นพุทธกิจของพระองค์ตั้งแต่ทรงประกาศพระธรรมจักร จนถึงทรงโปรดสุภาทปริพาชก แล้วเสด็จบริณีพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ เวลาใกล้รุ่งวันวิสาขบูชาจะมีระหว่างต้นสาละคู่ ในสา-

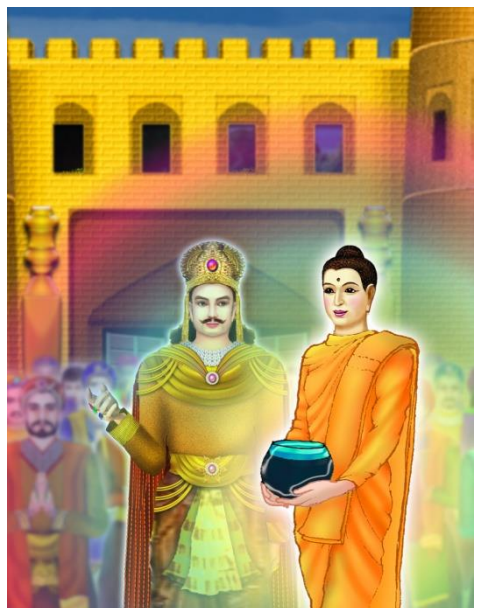

วโนทยานอันเป็นที่แหว่งพักของมัลลกะษัตริย์ใกล้กรุงกุสินารา กิจที่มีประโยชน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่า พุทธกิจ ๆ นั้น เมื่อประมวลประจำวันแล้วมี ๕ อย่าง คือ

๑. กิจในปุเรภัต
๒. กิจในปัจฉาภัต
๓. กิจในปุริมยาม
๔. กิจในมัชฌิมยาม
๕. กิจในปัจฉิมยาม

๑. กิจในปุเรภัต คือ กิจในเวลาก่อนสวดยพระกระยาหาร ตั้งแต่เวลาอรุณรุ่งอรุณแสงเงินแสงทองฟ่องอำไพส่องฟ้าแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ทรงปฏิบัติพระสรีระ มีบ้านพระโอฐ เป็นต้น เพื่อทรงอนุเคราะห์อุปัฏฐากและเพื่อความสำราญแห่งพระสรีระ เสร็จแล้ว ทรงประทับยืนยังอยู่บนพุทธอาสน์ที่เจียบสงัด จนถึงเวลาภิกษาจาร ครั้นถึงเวลาภิกษาจาร ทรงนั่งสงบ ทรงคาดประคดเอว ทรงครองจีวร ทรงถือบาตร บางครั้งเสด็จพระองค์เดียว บางครั้งแวดล้อมไปด้วยภิกษุสงฆ์ **เสด็จเข้าไปบิณฑบาต**ยังคามหรือนิคม บางครั้งเสด็จเข้าไปตามปกติ บางครั้งก็เสด็จเข้าไปด้วยปาฏิหาริย์หลายประการ คือ

เมื่อพระบรมโลกนาถเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ลมที่พัดอ่อน ๆ พัดไปเบื้องหน้าแผ้วพื้น พสุธาให้สะอาดหมดจด พลาหกก็หล่นหยาดน้ำลงระยับฝุ่นละอองในมรรคา ทางกันเป็นเพดานอยู่เบื้องบน กระแสลมก็หอบเอาดอกไม้ทั้งหลายมาโรยลงในมรรคา ภูมิประเทศที่สูงก็ต่ำลง ที่ต่ำก็สูงขึ้น ภาคพื้นก็ราบเรียบสม่ำเสมอในขณะที่ทรงย่างพระยุคลบาท หรือมีปทุมบุปผชาติอัน มีสัมผัสนิมโนวลชวนสบายคอยรองรับพระยุคลบาท พอพระบาทเบื้องขวาประดิษฐานลงภายในธรณีประตู่ พระฉัพพรรณรังสีก็โอภาสแผ่ไพศาล ชานออกจากพระพุทธสรีระฟุ้งวนแวบว่มประดับปราสาทราชมณเฑียร เป็นต้น ดังแสงเลื่อมพรายแห่งทอง และ

ดั่งล้อมไว้ด้วยผืนผ้าอันวิจิตร บรรดาสัตว์ทั้งหลาย มี ช้าง ม้า และนก เป็นต้น ซึ่งอยู่ในสถานที่
แห่งตน ๆ ก็พากันแปลงสำเนียงอย่างเสนาะ ทั้งดนตรีที่ไพเราะ เช่น เกร์ และพิณ เป็นต้น ก็
บรรเลงเสียงเพียงดนตรีสวรรค์และสรวพารณ์แห่งมนุษย์ทั้งหลาย ก็ปรากฏสวมใส่ร่างกาย
ในทันที ด้วยสัญญาอันนี้ ทำให้คนทั้งหลายทราบได้ว่า **วันนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไป
บิณฑบาตในย่านนี้** เขาเหล่านั้นต่างก็แต่งตัวนุ่งห่มเรียบร้อยพากันถือของหอมและดอกไม้ เป็น
ต้น ออกจากเรือนเดินไปตามถนนบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยของหอมและดอกไม้ เป็นต้น
โดยเคารพ ถวายบังคมแล้ว กราบทูลขอสงฆ์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรด
ประทานภิกษุแก่พวกข้าพระองค์ ๑๐ รูป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์โปรดประทานภิกษุ
แก่พวกข้าพระองค์ ๒๐ รูป แก่พวกข้าพระองค์ ๕๐ รูป แก่พวกข้าพระองค์ ๑๐๐ รูป ดังนี้ แล้ว
รับบาตรแม่ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปลูกดอกาสนะน้อมนำถวายบิณฑบาตโดยเคารพ

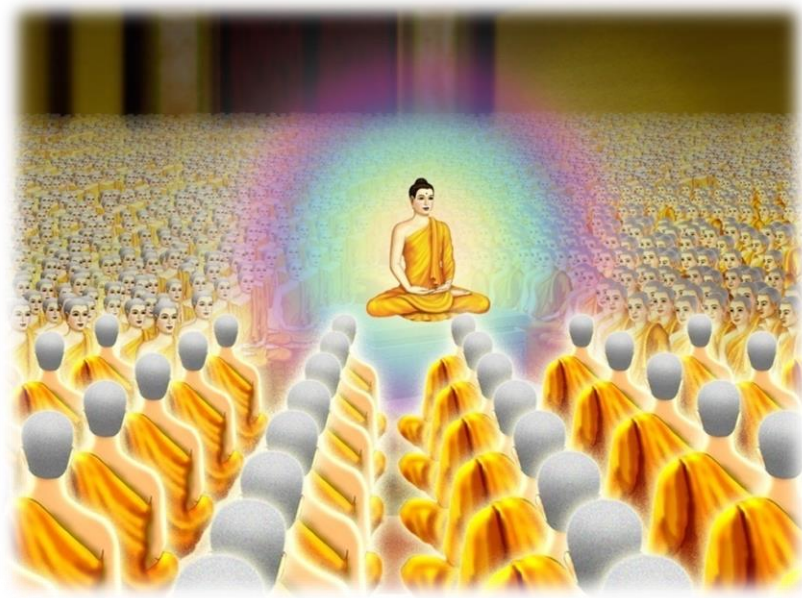
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทำภารกิจเสร็จแล้ว ทรงตรวจดูจิตสันดานของสัตว์เหล่านั้น ทรง
แสดงพระธรรมเทศนาโปรดให้บางพวกตั้งอยู่ในสรัณคมน์ บางพวกตั้งอยู่ในศีล ๕ บางพวก
ตั้งอยู่ในโสตปาตติผล บางพวกตั้งอยู่ในสัททาคามิผล อนาคามิผลอย่างใดอย่างหนึ่ง บางพวก
บวชแล้วตั้งอยู่ในพระอรหัต ซึ่งเป็นผลเลิศ ทรงอนุเคราะห์มหาชนดังพรรณนามาจะนี้แล้วทรง
ลุกจากอาสนะ เสด็จไปยังพระวิหาร ครั้นแล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์อันบริบูรณ์ซึ่งปลูกไว้ใ
มณฑลศาลา ทรงรอคอยการเสร็จภารกิจของภิกษุทั้งหลาย ครั้นภิกษุทั้งหลายเสร็จภารกิจ
เรียบร้อยแล้ว ภิกษุผู้ปฏิบัติจากก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ลำดับนั้นพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าก็เสด็จเข้าพระคันธกุฎีนี้เป็นกิจในปุเรกัตก่อน

๒. กิจในปัจจุบัน คือ กิจในเวลาหลังเสวยพระกระยาหารแล้ว ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าครั้งทรงบำเพ็ญในปุเรกัตเสร็จแล้วอย่างนี้ ประทับนั่ง ณ ศาลาปรนนิบัติใกล้พระคันธ
กุฎี ทรงล้างพระบาทแล้วประทับยืนบนตั่งรองพระบาท ประทานโอวาทภิกษุสงฆ์ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วย
ความไม่ประมาทเถิด และว่า

ความเป็นมนุษย์	หาได้ยาก
ความเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า	หาได้ยาก
ความถึงพร้อมด้วยขณะ	หาได้ยาก

ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา	หาได้ยาก
การบวช	หาได้ยาก
การฟังพระสัทธรรม	หาได้ยาก
พระสัทธรรม	หาได้ยากอย่างยิ่ง

ณ ที่นั้น ภิกษุบางพวกทูลถามกรรมฐานกะพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ประทานกรรมฐานที่เหมาะสมแก่จริตของภิกษุเหล่านั้น ลำดับนั้น ภิกษุทั้งปวงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วไปยังที่พักกลางคืนและกลางวันของตน ๆ บางพวกก็ไปป่า บางพวกก็ไปสู่โคนไม้ บางพวกก็ไปยังที่แห่งใดแห่งหนึ่ง มีภูเขา เป็นต้น บางพวกก็ไปยังภพของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ฯลฯ บางพวกก็ไปยังภพของเทวดาชั้นสวรรค์ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าพระคันธกุฏี ถ้ามีพระพุทธรูปประสงค์ ก็ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ สำเร็จสี่ทศยาครู้หนึ่ง โดยพระปรศัรวเบื้องขวา ครั้นมีพระวรกายปลอดโปร่งแล้วเสด็จลุกขึ้นตรวจดูโลกในภาคที่สอง ณ คาม หรือนิคมที่พระองค์เสด็จเข้าไปอาศัยประทับอยู่ มหาชนพากันถวายทานก่อนอาหาร ครั้นเวลาหลังอาหารนุ่งห่มเรียบร้อย ถือของหอมและดอกไม้ เป็นต้น มาประชุมกันในพระวิหาร ครั้นเมื่อบริษัทพร้อมเพรียงกันแล้ว พระผู้มีพระภาค

เจ้าเสด็จไปด้วยพระปาฏิหาริย์อันสมควร ประทับนั่ง แสดงธรรมที่ควรแก่กาลสมัย ณ บวร-
พุทธอาสน์ที่บรรจงจัดไว้ ณ ธรรมสภา ครั้นทรงทราบกาลอันควรแล้ว ก็ทรงส่งบริษัทกลับ
เหล่านุชนายต่างก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วพากันหลีกไป **นี้เป็นกิจหลังอาหาร**

๓. กิจในปฐมยาม คือ **กิจในยามต้น** กิจในปฐมยามหรือยามต้นนี้กำหนดเวลาตั้งแต่
18.00 น. – 22.00 น. รวม ๔ ชั่วโมง

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ครั้นเสร็จกิจหลังอาหารอย่างนี้แล้ว ถ้ามีพระพุท
พระสงฆ์จะโสรัจสงระวรกาย ก็เสด็จลุกจากพุทธอาสน์เข้าชุมเป็นที่สงสวน ทรงสรพระ

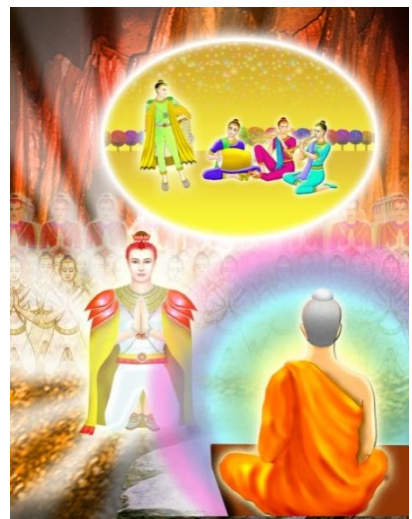

วรกายด้วยน้ำที่ภิกษุผู้เป็นพุทธุปฐมาจัด
ถวาย ฝ่ายภิกษุผู้เป็นพุทธุปฐมาก็นำพุท-
ธอาสน์มาปูลาดที่บริเวณพระคันธกุฎี พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงครองจีวรสองชั้นอันย้อมดี
แล้ว ทรงคาดประคดเอว ทรงครองจีวร
เฉียงผ่าข้างหนึ่ง แล้วเสด็จไปประทับนั่งบน
พุทธอาสน์นั้น ทรงหลีกเร้นอยู่ครู่หนึ่งแต่
ลำพังพระองค์เดียว ครั้นนั้น ภิกษุทั้งหลาย

พากันมาจากที่นั้น ๆ แล้วมาสู่ที่ปรณิบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ ที่นั้น ภิกษุบางพวกก็ทูล
ถามปัญหา บางพวกก็ทูลขอกรรมฐาน บางพวกก็ทูลขอฟังธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ
ยับยั้งตลอดยามต้น ทรงให้ความประสงค์ของภิกษุเหล่านั้นสำเร็จนี้เป็นกิจในปฐมยาม

๔. กิจในมัชฌิมยาม คือ **กิจในยามกลาง**

กำหนดเวลาตั้งแต่ 22.00 – 02.00 น. รวมเวลาอีก ๔
ชั่วโมง ก็เมื่อสิ้นสุดกิจในปฐมยาม ภิกษุทั้งหลายถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วหลีกไป เหล่าเทวดาในหมื่น
โลกธาตุทั้งสิ้น เมื่อได้โอกาสก็พากันเข้าเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ต่างทูลถามปัญหาตามที่เตรียมมา โดยที่ สุดแม่
อักขระ ๔ ตัว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตอบปัญหาแก่

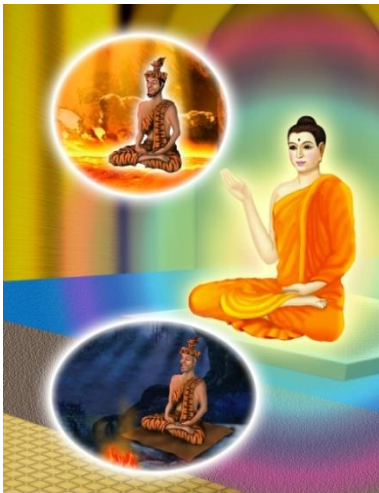
เทวดาเหล่านั้น ในมัชฌิมยามผ่านไป นี่เป็นกิจในมัชฌิมยาม

๕. กิจในปัจฉิมยาม คือ กิจในยามสุดท้าย ตั้งแต่เวลา ๐2.00 – ๐6.00 น. รวมอีก ๔ ชั่วโมง ในปัจฉิมยาม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. ทรงยับยั้งอยู่ด้วยการเสด็จจงกรมส่วนหนึ่ง เพื่อทรงเปลื้องจากความเมื่อยล้าแห่งพระสรีระอันถูกอริยาบถนั่งตั้งแต่ก่อนอาหารบิณฑบาตแล้ว

๒. ในส่วนที่สอง เสด็จเข้าพระคันธกุฎี ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ สำเร็จสืบทอดโดยพระปรศุรเบืองขวา

๓. ในส่วนที่สาม เสด็จลุกขึ้นประทับนั่งแล้วทรงใช้พุทธจักษุตรจงดูลัทธิโลกเพื่อเล็งเห็นบุคคลผู้สร้างสมบุญญาธิการไว้ ด้วยอำนาจทานและศีล เป็นต้น ในสำนักของพระพุทธรเจ้าองค์ก่อน ๆ เพื่อจะได้เสด็จไปโปรด ให้เขาได้บรรลุลุธรรม หรือเป็นอุปนิสัยติดไปเบื้องหน้า **นี่เป็นกิจในปัจฉิมยาม**

ในกาลนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่ซ้าย คือพระญาณไปในหมีนโลกธาตุ ในเวลาเสร็จสิ้นพุทธกิจ ตอนปัจฉิมยาม ทรงเล็งดูเหล่าสัตว์ผู้มีเฟื้องพันธุ์ควรจะตรัสรู้ได้อยู่ พราหมณ์ชื่อ โปกขรสาติ เข้าไปภายในพระลัทธิปัญญตญาณ ที่นั่นพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงพิจารณาเห็นว่า พราหมณ์นี้มาปรากฏในข่าย คือ ญาณของเรา เขามีอุปนิสัยหรือไม่หนอ ก็ทรงทอดพระเนตรเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติมรรคแล้ว ทรงดำริว่าพราหมณ์นี้เมื่อเราไปชนบทนั้น จักใช้ให้ศิษย์ชื่อ อัมพัฏฐะ ไปเพื่อ

ค้นหาดูลักษณะ เขาจะกล่าวได้ตอบกับเรา พุทธวาจาไม่สุภาพมีประการต่าง ๆ เราจักทรมานเขา ทำให้หมดพยศ เขาก็จักบอกแก่อาจารย์ ที่นั่น อาจารย์ของเขาได้ฟังคำนั้นแล้ว ก็จักมาค้นหาดูลักษณะของเรา เราจักแสดงธรรมแก่เขา พอเทศน์จบเขาก็จักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาจักมีผลดีแก่มหาชนดังนี้ จึงพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร เสด็จพระดำเนินไปสู่ชนบทนั้น

เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์ชวณใหญ่มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป¹

¹ ที.ส.อ.11/147-152, 532